

2.7 Trestní právo

GAJDA, Piotr-Mieczysław, *Sankcje karne w Kościele w świetle Kodeksu prawa kanonicznego Jana Pawła II. oraz późniejszych zmian i uzupełnień*, Kraków, 2008, 206 s.

HRDINA, Antonín, *Kanonické právo*, Dějiny pramenů, teorie, platné právo, Plzeň, 2011, s. 259–283.

NĚMEC, Damián, *Hmotná kanonickoprávní úprava řešení mravnostních trestných činů katolických duchovních s ohledem na české právo*, in: *Revue církevního práva* č. 57–1/2014, Praha, s. 7–37.

PŘIBYL, Stanislav, *Základní změny v kanonickém trestním právu*, in: PŘIBYL, Stanislav, *Církevněprávní studie*, Chomutov, 2012, s. 298–307.

SEBOTT, Reinhold, *Das kirchliche Strafrecht*, Frankfurt am Main, 1992, 248 s.

2.7.1 Základní pojmy církevního práva trestního

Sankce v církevním právu obecně

Právní normy církevního kanonického práva ve svém celku obsahují sankce, jejichž účelem je vynucení, aby církevní právní řád byl dodržován. Sankce nalzáme ve všech částech Kodexu kanonického práva, i v jiných církevních zákonech a ostatních právních normách celocírkevních i partikulárních. Působí k zachování církevního práva jeho adresáty, tj.

- členy katolické církve,
  - právníky osobami od církve odvozenými a
  - všemi ostatními jednotkami uvnitř církve zřízenými nebo uznanými.
- Jako příklady sankcí můžeme uvést
- *neplatnost* právního jednání v případě všech adresátů církevního práva, a
  - *trest*, ten však výlučně v případě fyzických osob.

Malou část právních předpisů katolické církve představují tzv. právní normy imperfektní, tj. takové, které sankci neobsahují.

Sankce v církevním právu trestním

Zvláštním typem sankcí, které církev uplatňuje ve vztahu ke svým členům, jsou již zmíněné tresty, tj. sankce za spáchání v zákoně přesně vymezeného protiprávního jednání zvaného *trestný čin* čili *delikt* (dēlictum,

delict).³⁷¹ Skutkové podstaty trestných činů a ustanovení, jaké tresty mohou být za jejich spáchání uloženy, nalézáme ve sbírkách církevního práva již od konce antiky, po celý středověk a novověk. Zpravidla v nich tvoří samostatnou kapitolu.

Ve svodu kanonického práva Corpus Iuris Canonici to byla část druhá Graciánova dekretu, kauza 1–9, a počínajíc od Liber Extra v každé sbírce vždy část pátá, s názvem *Crímen*. V CIC/1917 obsahuje trestněprávní materii pátá kniha nazvaná *Trestné činy a tresty* (Dē dēlictis et pœnis), kán. 2195–2414.

Dnes je úprava církevního trestního práva soustředěna do knihy šesté CIC/1983, nazvané *Církevní tresty* (Dē sãnctiõibus in Ecclēsiã, Sanctions in the Church), kán. 1311–1399. Úvodní kán. 1311 deklaruje, že církev má *vrozené a vlastní právo* (iūs nãtivum et proprium, innate and proper right) *trestat věřící* (tj. členy církve), *kteří se dopustili trestného činu – deliktu* (míněny jsou trestné činy podle církevního zákona).

Sankce představují často závažnou újmu v životě věřících. Jejich posláním je ochrana církve a jejích členů před nezákonným jednáním jejích vlastních členů, představených i podřízených.

Církevní sankce v trestním právu, tj. *trest* (pœna, penalty)³⁷² spočívá zejména

- v omezení účasti nebo zabraňování účasti na některých náboženských obřadech (např. na přijímání svátostí), nebo
- v omezení nebo zabraňování výkonu církevních úřadů (pozastavení výkonu úřadu nebo všech úřadů, nebo dočasné či trvalé zbavení úřadu nebo všech úřadů).

Trestný čin v církevním právu

Církevní trestní právo stanoví skutkové podstaty *trestných činů* (deliktů) jen v oblasti života církve. Nenahrazuje světské trestní právo a nechce být jeho konkurentem. Církev uznává autonomii sekulárního trestního práva, jehož existenci považuje za potřebnou a nutnou. Stíhání pachatelů trestných činů obsažených ve světských trestních předpisech je podle učení církve posláním světské moci. Církev podporuje veřejnou moc a ctí její

---

³⁷¹ Slov. *delikt*, pol. *przestępstwo*, něm. *die Straftat*, franc. *le délit*, ital. *il delitto*.

³⁷² Slov. *trest*, pol. *kara*, něm. *die Strafe*, franc. *la peine*, ital. *la pene*.

právo a povinnost chránit vztahy v lidské společnosti postihem pachatelů závažných provinění proti celé společnosti.

Ovšem ani pozitivní světské trestní právo nesmí být v rozporu s božským (zjeveným i přirozeným) právem. Pokud by se do tohoto rozporu dostalo, má církev právo a povinnost protestovat a domáhat se nápravy (viz odpor církve proti tzv. norimberským zákonům za nacistické totality).

Světské a církevní trestní právo jsou tedy dvěma paralelními právními systémy, které fungují vedle sebe. Jen málokdy se týkají týchž protiprávních jednání. Tam, kde se týkají týchž skutků (např. u vraždy, únosu, pohlavního zneužívání nebo těžkého ublížení na zdraví), jde o ochranu církve a jejích členů vůči škodlivému působení pachatele, který je členem církve. Církevní právo pak doplňuje světský trest v duchovní oblasti. Nelze zde uplatnit zásadu *nē bis in idem*. Jde pokaždé o jiný druh trestání.

Uložení kanonické trestní sankce nezbavuje odpovědné osoby povinnosti trest podle světského práva uložit a pachatele trestného činu povinnosti přijmout trest a odpykat si ho.

Terminologická otázka: zda v českém kanonickoprávním názvosloví užívat výrazu trestný čin nebo zločin nebo delikt

V latinském originále CIC/1983 je trestný čin ve smyslu kanonického práva označován jako *dēlictum*. ČÚP používá výrazu *zločin*. S ohledem na českou tradici a vliv trestního zákona o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117/1852 ř. z., který u nás platil až do roku 1950, považujeme použití výrazu zločin v případě některých skutkových podstat v církevním trestním právu za příliš silný. Výraz *delikt* v českém kontextu by na rozdíl od výrazu zločin vedl zase k druhému extrému, tj. k podcenění protiprávních jednání stíhaných na základě církevních trestněprávních norem. Proto se přikláníme k označení *trestný čin*, podobně jako většina českých kanonistů: František Kop v překladu CIC/1917, Antonín Ignác Hrdina, Damián Němec, Stanislav Příbyl.

Prameny církevního trestního práva

Pramenem církevního trestního práva jsou církevní trestní zákony, vydávané zákonodárnou autoritou. V současné době jde především o tyto celocírkevní předpisy:

- CIC/1983, šestá kniha,
- CCEO (1990), 27. a 28. titul,
- *motu proprio Sacramentorum sanctitatis tūtēla* z 30. dubna 2001,

- list Kongregace pro nauku víry, rozeslaný dne 18. května 2001 všem katolickým biskupům, obsahující instrukci pod názvem *Normæ de graviōribus delictīs*, ve znění novelizace ze dne 21. května 2010,
- obecný dekret Kongregace pro nauku víry z 19. prosince 2007, vymezující skutkovou podstatu trestného činu pokusu o svěcení ženy na kněze.

Na úrovni partikulární mohou být ustanovení celocírkevního trestního práva doplněna zákonodárnou činností diecézních biskupů a jiných partikulárních zákonodárců.

Právní obyčej nemůže být pramenem trestního práva.

Jestliže byl zákon změněn po spáchání trestného činu, použije se zákona, který je pro delikventa (*reus*) příznivější (kán. 313 § 1). V tomto případě jde o přímou retroaktivitu in favōrem rei.

Trestní sankce na základě trestního příkazu a generální normy

Ve dvou případech církevní právo používá trestněprávní sankce i tam, kde nedošlo k naplnění skutkové podstaty trestného činu ve smyslu trestněprávních ustanovení Kodexu kanonického práva nebo dalších zákonů. Jde o

- tresty uložené na základě nesplnění povinnosti něco v určitém termínu vykonat či něčeho se zdržet, uložené jednotlivci *trestním příkazem* (*præceptum pœnæle*, *penal precept*, kán. 1319, viz také kán. 49),³⁷³ dále uváděné jen jako *příkaz*,
- tresty uložené na základě generální normy uvedené v kán. 1399 za porušení Božího nebo kanonického zákona, pokud závažnost porušení vyžaduje trest a naléhavá nutnost předejít nebo napravit pohoršení, aniž by trest byl stanoven v Kodexu či jiném zákoně.

Tento poslední případ přináší mnoho rozpaků do řad kanonistů a jeho výklad není jednoznačný.³⁷⁴ Zdá se, že zásada *není trestného činu bez zákona, není trestu bez zákona* (*nūllum crīmen sine lēge, nūlla pœna sine lēge*) „je v kanonickém trestním právu mírně modifikována ustanovením kánonu 1399.“³⁷⁵

---

³⁷³ Jde o zvláštní druh správního aktu – individuální příkaz (*precept*), viz kapitolu 2.2.4 Správní akty.

³⁷⁴ BEAL, John P., CORIDEN, James A., GREEN, Thomas J. (eds.), *New Commentary on the Code of Canon Law*, New York–Mahwah, 2000, s. 1604.

³⁷⁵ HRDINA, Antonín Ignác, *Kanonické právo*, Dějiny pramenů, teorie, platné právo, s. 143–144.

Rozdíl mezi trestným činem a hříchem

Trestný čin (dēlictum, delict) podle církevního práva je vnější porušení církevního zákona nebo příkazu.³⁷⁶

Hřích (peccātum, sin) je naproti tomu „slovo, skutek nebo touha proti věčnému zákonu“ (sv. Augustin).³⁷⁷ Je to „provinění proti rozumu, pravdě a správnému svědomí“.³⁷⁸ Hříchy dělíme podle závažnosti na hříchy těžké neboli smrtelné (peccātum grave) a lehké (peccātum leve). „Hříchem smrtelným je skutek, který má za předmět závažnou věc, je spáchán s plným vědomým a svobodným souhlasem.“³⁷⁹ Ostatní hříchy jsou všední. Hříchy jsou odpouštěny za stanovených podmínek ve svátosti smíření (pokání), a to kněžími, kterým bylo k tomu příslušnou církevní autoritou uděleno zpovědní pověření (facultās). Platné kněžské svěcení je podmínkou platnosti tohoto rozhřešení (absoluce).³⁸⁰

Církevní diskuse o oprávněnosti církevního trestního práva

Jeden z proudů uvnitř křesťanského myšlení, považovaný za spiritualistický, odmítá církevní právo jako takové, zejména však církevní právo trestní.³⁸¹ Jak je možné, že ve společenství lásky, kterým církev má být, je třeba udržovat disciplínu pomocí trestněprávních norem?

Zvláštní trestněprávní odpovědnost křesťanů za spáchané trestné činy se objevuje již ve spisech Nového zákona.³⁸² Také církve vzešlé z reformace uznaly praktickou nezbytnost kárné a trestní disciplíny. Katolická církev však v duchu Druhého vatikánského koncilu trestněprávní materii značně zjednodušila, zmírnila a zredukovala, o čemž svědčí i vnější fakt, že místo 220 kánonů v CIC/1917 zahrnuje trestní právo v CIC/1983 pouze 89 kánonů.³⁸³

Mnozí kanonisté však nadále neskrývají svůj obdiv k téměř dokonale zpracované materii CIC/1917. Zmírnění církevního trestního práva v roce 1983 se však záhy uká-

³⁷⁶ Viz kán. 1321 § 1 a HRDINA, Antonín Ignác, *Kanonické právo, Dějiny pramenů, teorie, platné právo*, s. 262.

³⁷⁷ *Katechismus katolické církve*, s. 464.

³⁷⁸ Tamtéž, s. 463.

³⁷⁹ Apoštolská exhortace Jana Pavla II. *Reconciliatiō et pœnitentia*, čl. 17.

³⁸⁰ Viz výše výklad o svátosti smíření v kapitole 2.5.3.

³⁸¹ PŘIBYL, Stanislav, *Rudolph Sohm a jeho kritika církevního práva*, in: PŘIBYL, Stanislav, *Církevněprávní studie*, Chomutov, 2012, s. 192–206.

³⁸² Viz 1Kor 5, 3, kde apoštol sv. Pavel říká o případu incestu, který se vyskytl v korintské církevní obci: „vyslovil jsem již soud nad tím, kdo se toho dopustil, jako bych byl s vámi – a to ve jménu Pána Ježíše Krista.“

³⁸³ SEBOTT, Reinhold, *Das kirchliche Strafrecht*, Frankfurt am Main, 1992, s. 19.

zalo být ne zcela vyhovující a reálným potřebám dostačující. Od roku 2001 církevní zákonodárce již několikrát doplnil, případně zpřísnil úpravu uvedenou v CIC/1983.

Trestní odpovědnost

Trestní právo katolické církve je budováno na principu subjektivní odpovědnosti, tj. odpovědnosti za zavinění. Zavinění může být

- *úmyslné* (dolus malus, criminal intent)
- *nedbalostní* (culpa, negligence).

Trestem, stanoveným zákonem nebo příkazem, je postižen ten, kdo úmyslně porušil zákon nebo příkaz; kdo to však učinil opomenutím povinné péče, není trestán, pokud zákon nebo příkaz nestanovil jinak (kán. 1321 § 2).

Při vnějším porušení se *přičitatelnost* (imputabilitās, imputability) předpokládá, pokud není zřejmé něco jiného (kán. 1321 § 3).

Za nezpůsobilého ke spáchání trestného činu se považuje ten, kdo je trvale zbaven užívání rozumu, i když se jevil jako zdravý v době, kdy porušil zákon nebo příkaz (kán. 1322).

Žádnému trestu nepodléhá ten, kdo v době, kdy porušil zákon nebo příkaz

- ještě nedovršil 16. rok věku,
- bez vlastní viny nevěděl, že porušuje zákon nebo příkaz; na roveň nevědomosti se klade nepozornost a omyl,
- jednal pod vlivem fyzického násilí nebo náhody, kterou nemohl předvídat, nebo jestliže ji předvídal, nemohl jí zamezit,
- porušil zákon nebo příkaz donucen vážným strachem, i když pouze relativně vážným, nebo z nutnosti nebo závažné nesnáze, pokud však skutek nebyl vnitřně špatný nebo nesměřoval ke škodě duše,
- z důvodu zákonné obrany sebe nebo jiného proti nespravedlivě útočícímu, při zachování náležité přiměřenosti,
- neměl užívání rozumu,
- bez své vlastní viny se domníval, že jednal donucen vážným strachem nebo z důvodu zákonné obrany (kán. 1323).

Při posuzování trestného činu jsou brány v potaz *polehčující okolnosti* (kán. 1324) a *přitěžující okolnosti* (kán. 1326).

2.7.2 Tresty

Tresty za kanonickoprávní trestné činy dělíme podle různých kritérií. První a zásadní je dělení trestů do dvou skupin, a to

- na cenzury a tresty pořádkové (odčičující),
- na tresty samočinné a uložené.

Cenzury

Cenzury (cēnsūræ, censures), v ČÚP *nápravné tresty*, jsou exkomunikace, interdikt a suspenze.

Exkomunikace

Exkomunikace je odloučení věřícího od církevního společenství, zejména od svátostného života církve, dokud se nenapraví.

Ne zcela přesný překlad *vyobcování* je možný, ale trochu zavádějící. Překládat uvedený termín jako *vyloučení* (tedy vyloučení z církve) je zcela chybné. Z církve nelze nikoho vyloučit ani dnes, ani to nebylo možné nikdy v minulosti. Jak po naukové, tak po právní stránce. O vyloučení nešlo ani při dávném použití zákonného obratu *anathema sit* (nechť je vyobcován).³⁸⁴

Exkomunikovaný má zakázáno

- udělovat svátosti (kán. 1331), kromě nebezpečí smrti (kán. 1335),
- udělovat svátostiny,
- jakkoli přísluhovat při slavení Eucharistie (ministrovat, podávat svátost),
- přijímat svátosti,
- zastávat jakékoliv církevní úřady a služby,³⁸⁵
- stát se kmotrem při křtu nebo biřmování.

Může však být přítomen při bohoslužbách, přijímat svátostiny, intimovat svému duchovnímu správci své problémy a přání. Nic mu nebrání být svědkem při sňatku.

³⁸⁴ HRDINA, Antonín Ignác, *Dokumenty Tridentského koncilu*, Latinský text a překlad do češtiny, Praha, 2015, 335 s.

³⁸⁵ Případné úkony z moci řízení prováděné exkomunikovaným jsou neplatné.

Interdikt

Interdikt je podobný, ale vcelku mírnější trest, speciální ve vztahu k exkomunikaci. Omezuje delikventa pouze v některých z uvedených oblastí, a to v udílení svátostí a svátostin a v přijímání svátostí, některých nebo všech (kán. 1332). Nezahrnuje nikdy zákaz výkonu úřadů a služeb.

Až do roku 1983 se rozlišoval osobní a místní interdikt. Ustanovení o územní působnosti interdiktu nebyla do CIC/1983 převzata, v současné době platí jen osobní interdikt, kterým je postižen pachatel trestného činu sám.

Suspenze

Je rovněž speciálním trestem ve vztahu k exkomunikaci. Znamená pozastavení výkonu některých nebo všech úřadů vyplývajících z moci svěcení a z moci řízení a některých nebo všech oprávnění a úkolů spojených s církevním úřadem (kán. 1333). Jde o trest, který může postihnout pouze kleriky.

Pořádkové tresty

Tresty pořádkové (*pœnæ expiātōriæ*, expiatory penalties)³⁸⁶ mohou postihnout delikventa buď natrvalo nebo na dobu určitou nebo na dobu neurčitou. Kán. 1336 uvádí, že jde o

- *zákaz* nebo *příkaz* zdržovat se (pobývat) na určitém místě nebo území,
- *zbavení* (*prīvātiō*) církevní moci, úřadu, úkolu, práva, privilegia, zmocnění, výhody, titulu, vyznamenání, nebo *zákaz je vykonávat* na určitém místě nebo mimo určité místo,
- *trestní přeložení* na jiný úřad,
- *propuštění* (*dīmissiō*) z duchovního stavu (trestní laicizace, na rozdíl od laicizace na žádost).³⁸⁷

---

³⁸⁶ Překladová varianta: *tresty odčiniující*. CIC/1917 používal silnějšího výrazu *pœnæ vindicātivæ* (odvetné tresty).

³⁸⁷ Laicizace znamená propuštění z duchovního stavu a uvolnění z klerických závazků, nikoliv však anulaci jáhenství nebo kněžství. Svátost svěcení je – podobně jako křest a biřmování – nesmazatelná.

Uvedené ustanovení připouští i jiné tresty, které nejsou v uvedeném výčtu uvedeny, avšak pod podmínkou, že jsou uvedeny v zákoně (na jiném místě v kodexu nebo v jiném církevním zákoně). Nadále v kanonickém právu platí tedy zásada *nūllum crīmen sine lēge, nūlla poena sine lēge*.

Zákazem nebo příkazem pobývat na určitém území může být potrestán výlučně klerik nebo řeholník, a to za podmínek a v mezích stanovených v kán. 1337.

Podle kán. 1338 § 2 není možno nikoho zbavit moci ze svátosti svěcení, lze zakázat jen výkon moci spojené s touto svátostí (a to úplně nebo částečně). Podle téhož ustanovení se trest odnětí titulu výslovně netýká akademických hodností.

Tresty samočinné a uložené

Tresty samočinné

Tresty samočinné (*poenæ lātæ sententiæ, penalties latae sententiæ*) v latinské církvi jsou v účinku již od okamžiku spáchání trestného činu pachatelem. Pachatel upadá do trestu již spácháním trestného činu. Samočinné tresty nastupují automaticky, tedy bez rozhodnutí příslušného představeného (kán. 1314), a nejsou-li deklarovány, zavazují jen ve svědomí.

Trest *lātæ sententiæ* musí být spolu se sankcí výslovně uveden v zákoně. Nastává v omezeném počtu skutkových podstat trestných činů. Ze zákona vyplývá, že se týká exkomunikace, nebo interdiktů, nebo i suspenze (pak ovšem v plném rozsahu).

Církevní autorita může v případech hodných zvláštního zřetele oznámit veřejnosti, že pachatel upadl do samočinného trestu. Pak jde o *samočinný trest deklarovaný*, který má účinky trestu uloženého.

Právo východních katolických církví samočinné tresty tradičně nezná. Ani CCEO je nezavádí.

Tresty uložené

Tresty uložené (*poenæ ferendæ sententiæ, penalties ferendæ sententiæ*) jsou v latinské církvi i ve východních katolických církvích ukládány příslušnou církevní autoritou. Většina trestních sankcí může být pouze tohoto druhu. Není-li v jednotlivém případě v zákoně výslovně určen trest *lātæ sententiæ*, jedná se o trest *ferendæ sententiæ*.

Tresty uložené se dělí dvojím způsobem:

- podle toho, zda je trestní sankce v zákoně konkrétně určena, nazýváme tresty jako
  - *určité* (dēterminātæ), pokud je trestní sankce v zákoně konkrétně určena (jako jediná nebo alternativní nebo kumulativní),
  - *neurčité* (indēterminātæ), pokud trestní sankce je v zákoně určena pouze rámcově dikcí, že pachatel *bude potrestán spravedlivým trestem* (iūstā poenā puniātur), o trestu pak volným uvážením rozhoduje soud nebo trest ukládající představený,
- podle toho, zda je či není na soudci ponecháno, zda bude sankce uplatněna, na
  - *obligatorní*, tj. takové, ve kterých zákon uvádí, že pachatel trestného činu *bude potrestán*, a
  - *fakultativní*, tj. takové, ve kterých zákon uvádí, že pachatel trestného činu *může být potrestán*. Záleží na soudu nebo trestajícím představeném, zda trest uloží nebo neuloží.

Jak určité, tak neurčité tresty mohou být buď obligatorní, nebo fakultativní.

2.7.3 Trestní opatření a trestní pokání

Trestní opatření

Trestní opatření (remedia poenālia, penal remedies) jsou preventivní opatření, užívaná církevními představenými v trestní sféře. Jsou to *napomenutí* (monitiō, warning) a *důtka* (correptiō, rebuke).

- Napomenutí používá ordinář sám nebo prostřednictvím jiného vůči tomu, kdo je v blízké příležitosti dopustit se trestného činu nebo je po provedeném šetření vážně podezřelý ze spáchání trestného činu.
- Důtku může ordinář udělit způsobem přiměřeným zvláštním okolnostem osoby a skutku tomu, z jehož chování vzniká pohoršení nebo závažné porušení pořádku.

To, že bylo uloženo napomenutí nebo důtka, musí být zřejmé z listiny, uložené v tajném archivu kurie.

Trestní pokání

Trestní *pokání* (pænitentia, penance), které nelze zaměňovat za svátost pokání (smíření), je zvláštním, v církvi tradičním nástrojem trestního práva, uplatňovaným vůči delikventům. Představení ukládají trestní pokání svým podřízeným jako

- projev milosti náhradou za trest (kán. 1343), nebo
- naopak jako dodatek k trestu, jeho zpřísnění.

Trestním pokáním se ukládá vykonání nějakého skutku nebo zdržení se nějakého skutku.

2.7.4 Zánik trestu a promlčení trestného činu

Zánik trestu

Nejčastějším způsobem zániku trestu je jeho *prominutí* (dispēnsātiō, dispensation) příslušnou autoritou,³⁸⁸ která je k tomu oprávněná (kán. 1354–1356). K prominutí může dojít, pokud příčina potrestání pominula, zejména

- pachatel se napravil,
- pachatel odčinil škodu nebo se k jejímu odčinění zavázal,
- případně také přijal uložené pokání.

Trest pořádkový (odčičující) zaniká

- uplynutím doby, na kterou byl uložen nebo
- jeho faktickým výkonem.

Promlčení trestného činu

Pokud není trestní stíhání zahájeno ve stanovené lhůtě po spáchání trestného činu (resp. posledního dílčího útoku pokud jde o trestný čin pokračující), nastává promlčení stíhatelnosti trestného činu. Obecná promlčecí lhůta je *tříletá* (kán. 1362), pokud nejde o trestné činy vyhrazené Kongregaci pro nauku víry a několik dalších v kodexu vyjmenovaných trestných činů, kdy platí promlčecí lhůta *pětiletá* nebo *desetiletá*.

³⁸⁸ CIC/1917 rozlišoval dispenz od odvetných trestů a absoluci od cenzur. CIC/1983 však vyhrazuje pojem *absolūtiō* pouze vnitřnímu svátostnému oboru – pro svátost smíření.

Mravnostní trestné činy kleriků byly od roku 2001 zařazeny mezi ty, které jsou vyhrazeny Kongregaci pro nauku víry a jejich stíhatelnost má desetiletou promlčecí lhůtu.

2.7.5 Skutkové podstaty trestných činů podle skupinových objektů

Kodex kanonického práva člení skutkové podstaty trestných činů do skupin odpovídajících skupinovým objektům, podobně jako tomu je i v řadě světských trestních zákoníků.

Ve svém dalším výkladu použijeme toto kodexové seřazení s tím, že v následujícím textu podáváme pouze stručný přehled nejzávažnějších skutkových podstat, nikoliv jejich úplný výčet.

Trestné činy proti náboženství a jednotě církve

Podle kán. 748 je vzájemný vztah mezi dvěma skutečnostmi: všichni lidé jsou povinni

- hledat pravdu a poznanou pravdu přijmout a zachovávat,
- nikdo však nesmí být nucen k přijetí katolické víry.

Ti, kdo přísluší ke katolické církvi, mají povinnost víru zachovávat. Porušení této povinnosti zakládá skutkové podstaty trestných činů hereze, apostaze a schizmatu. Kán. 751 je vymezuje takto:

- *hereze* (bludařství) je tvrdošíjné popírání některé pravdy víry nebo tvrdošíjné pochybování o ní,
- *apostaze* (odpadnutí od víry) je odmítnutí křesťanské víry jako celku,
- *schizma* (rozkol) je odmítnutí podřízenosti papeži nebo odmítnutí společenství se členy církve papeži podřízenými.

Mezi další trestné činy proti náboženství a jednotě církve náležejí především:

- *zneuctění eucharistických způsobů* způsobené neuctivým zacházením s nimi, vyjádřené dikcí *pohodit* eucharistické způsoby (patří mezi papežské rezerváty),
- *veřejné rouhání* (blasfemie), tj. veřejné spílání Bohu,
- *na veřejnosti učiněné těžké porušení dobrých mravů*,
- *veřejné urážky náboženství nebo církve*,

- *veřejné vzbuzování nenávisti k náboženství nebo církvi nebo pohrdání jimi.*

Trestné činy proti církevním představeným a svobodě církve

Trestné činy proti církevním představeným a svobodě církve jsou

- *Užití fyzického násilí vůči klerikům a řeholníkům* (reálná injurie), tj. jakékoli fyzické napadení dále uvedených osob i omezování jejich svobody (zajetí, vyhnání). Reálná injurie
  - *vůči papeži* je trestná vždy bez ohledu na motiv pachatele a je papežským rezervátem,
  - *vůči biskupovi* je trestná vždy bez ohledu na motiv pachatele,
  - *vůči ostatním klerikům nebo řeholníkům* je trestná, jestliže klerik, řeholník nebo řeholnice byli napadeni na znamení pohrdání vírou, církvi nebo církevní mocí a službou.
  - Právo východních katolických církví trestá také *fyzické násilí proti laikům* vykonávajícím nějakou funkci v církvi, za podobných podmínek, jako v případě napadení kleriků či řeholníků.
- *Účast v proticírkevním sdružení, jeho podpora nebo řízení*; podmínkou pro aplikaci uvedeného ustanovení je skutečně prokazatelné nepřátelství takového sdružení vůči církvi.

Proticírkevními sdruženími mohou být i světonázorové organizace nebo politické strany, např. komunistická strana.

Trestné činy proti církevním úřadům

Trestné činy proti církevním úřadům a jejich výkonu jsou

- rozhřešení spoluviníka hříchu proti šestému přikázání,
- imitace sloužení mše nekňezem,
- imitace svátostné absolyce,
- jiné předstírání udělování svátostí,
- svatokupecké přisluhování svátostmi a jejich přijímání (simonie),
- uchvácení církevního úřadu a jeho nezákonné držení po skončení jeho výkonu,
- vysvěcení biskupa bez mandátu a kněze nebo jáhna bez dimissorií,

- zneužívání mešních stipendií,
- korumpování nositele církevního úřadu,
- sollicitace,
- přímé a nepřímé vyzrazení zpovědního tajemství,
- vykonání nebo opomenutí úkonu církevní moci z nedbalosti.

Přímé nebo nepřímé vyzrazení zpovědního tajemství

Svátostné *zpovědní tajemství* (sacrāmentāle sigillum) je absolutně neporušitelné: nikdo od něho nemůže zpovědníka dispenzovat. Kněz (zpovědník) nesmí podat před soudem (světským ani církevním) ani před jakýmkoliv zástupcem světské moci ani před svým církevním nadřízeným svědectví o skutečnostech, které se dozvěděl ze svátostného vyznání.

Jako *přímé porušení zpovědního tajemství* se označuje takové, které umožňuje identifikaci penitenta a jeho provinění. Je trestáno *samočinnou exkomunikací*, jejíž sejmutí patří mezi *papežské rezerváty*.

Jako *nepřímé porušení zpovědního tajemství* se označuje neopatrné vyjádření zpovědníka, které může vést k domněnkám nebo podezřením ohledně osoby penitenta a jeho činů. Je postihováno *trestem uloženým* v rámci oprávnění zpovědníku nadřízeného ordináře.

Příklady trestů za nepřímé vyzrazení zpovědního tajemství: odnětí oprávnění vykonávat zpovědní činnost (tedy odvolání zpovědní fakulty), trestní přeložení faráře, trestní sesazení kteréhokoliv kněze z církevního úřadu.

Rozhřešení spoluviníka

Rozhřešení spoluviníka (absolūtiō complicitis, absolution of an accomplice) je pokus o zpovědní snětí viny ze spoluviníka hříchu proti šestému přikázání (spoluviníka jak druhého, tak stejného pohlaví). Rozhřešení spoluviníka sebou nese sankci neplatnosti uděleného rozhřešení ve vnitřním svátostném oboru (kán. 987) a zároveň trestněprávní odpovědnost kněze, který rozhřešení udělil.

Kanonická tradice, ovlivněná apoštolskou konstitucí Benedikta XIV. *Sacrāmentum pœnitentiæ* (1741), omezuje spoluvinu zpovědníka a penitenta pouze na hříchy proti šestému přikázání, ačkoliv by bylo logické naopak rozšíření postihu i na další společně spáchané trestné činy.³⁸⁹

---

³⁸⁹ TRETERA, Jiří Rajmund, PŘIBYL, Stanislav, *Konfesní právo a církevní právo*, s. 283.

Solicitace

Solicitace je svedení (popř. i jen pokus o svedení) penitentky (penitenta) ke hříchu proti šestému přikázání zpovědníkem. Trestného činu solicitace se lze dopustit při udílení, při příležitosti nebo pod záminkou udílení svátosti smíření. Přísně je trestáno také *křivé obvinění zpovědníka ze solicitace*, rovněž jako trestný čin.

Nezákonná svěcení

- *Konsekrace biskupa bez papežského pověření (mandátu) a přijetí takové konsekrace.*³⁹⁰
- *Vysvěcení nepodřízeného bez dimissorií (pověřovací listiny).* Ustanovení příslušného kánonu se opírá o povinnost biskupa světit jáhny a kněze pouze na základě pověřovací listiny, pokud světitelem ordinanda není jeho vlastní biskup.
- *Pokus o svěcení ženy.*³⁹¹

Simonie

Simonie čili svatokupecké přisluhování svátostmi a jejich přijímání je jakýkoliv projev úplatkářství týkající se náboženských úkonů a udělování či přijímání církevních úřadů. Název pochází z novozákonního příběhu o Šimonu Mágovi v Samařsku, který žádal po apoštolech Petru a Janovi, aby na něho za úplatek přenesli moc udělovat Ducha svatého (podle katolické tradice svátost biřmování).³⁹²

Významný německý kanonista Klaus Mörsdorf charakterizuje tento trestný čin slovy: „Simonie v právním smyslu je vědomý projev vůle směřující k úplatnému právnímu jednání, jímž jsou duchovní věci postaveny na roveň světským nebo vystaveny nebezpečí zneuctění.“³⁹³

³⁹⁰ Taková nezákonná biskupská svěcení udělená v roce 1988 arcibiskupem Lefebvrem byla zároveň projevem a dovršením schizmatu.

³⁹¹ Skutková podstata tohoto trestného činu byla stanovena obecným dekretem Kongregace pro nauku víry z 19. prosince 2007.

³⁹² Sk 8, 4–24.

³⁹³ MÖRSDORF, Klaus, *Lehrbuch des Kirchenrechts II*, München, 1967, s. 6.

Křivá obvinění a padělání listin

Do společného oddílu pod názvem *crimen falsi* zařazuje Kodex kanonického práva jednak ustanovení o stíhání křivých obvinění členů církve ze spáchání církevních trestných činů a poškození jejich dobré pověsti, jednak trestné činy týkající se padělání a pozměňování církevních úředních listin. Jde o

- *křivé obvinění zpovědníka ze sollicitate*,
- jakékoliv jiné *nepravdivé udání* (denunciaci) kterékoliv jiné osoby (klerika i laika) ze spáchání trestného činu nebo *poškození její dobré pověsti*, učiněné u církevního představeného,
- *vyhotovení padělané listiny, zničení, zatajení či pozměnění pravé listiny, užití falešné nebo pozměněné listiny, uvedení lživého tvrzení ve veřejné listině*, přičemž jde vždy o veřejnou listinu podle církevního práva.

Trestné činy proti zvláštním povinnostem

Trestné činy proti zvláštním povinnostem jednotlivých členů církve jsou

- *nedovolené obchodování* ze strany kleriků nebo řeholníků,
- *porušování závazků z církevního trestu*, a to z trestu, který byl uložen,
- *pokus o uzavření manželství*, byť pouze civilního, klerikem nebo řeholníkem (řeholnicí) s věčnými sliby,³⁹⁴
- *konkubinát a setrávání v jiném veřejném hříchu proti šestému přikázání* ze strany klerika,
- jiné *provinění klerika proti šestému přikázání* spáchané násilím, nátlakem, veřejně nebo na nezletilé osobě mladší osmnácti let nebo osoby trvale nemající úplné užívání rozumu,
- *pokus o svěcení ženy na kněze* (podle obecného dekretu Kongregace pro nauku víry z 19. prosince 2007), přičemž trestný je jak světitel, tak žena, která se pokusila svěcení přijmout.

---

³⁹⁴ V případě uzavření takového civilního manželství nejde z hlediska kanonického práva o platné manželství, a proto o něm hovoří jako o pouhém *pokusu* o uzavření; jde o obdobu k případu, kdy o svěcení ženy se vždy hovoří jako o *pokusu* svěcení ženy, protože žena není schopna svátost svěcení přijmout.

K mravnostním trestným činům kleriků a řeholníků

V důsledku většího počtu mravnostních skandálů na počátku jednadvacátého století, ostře napadaných ve světovém tisku, zpřísnila instrukce *Normæ de graviõribus delictis* vydaná Kongregací pro nauku víry roku 2001 ustanovení CIC/1983 tak, že zvýšila tuto hranici ze šestnácti na osmnáct let a postavila nezletilým osobám naroveň osoby trvale nemající úplné užívání rozumu.³⁹⁵

List Kongregace pro nauku víry z 3. května 2011 stanovil biskupským konferencím ve spolupráci s vyššími představenými klerických řeholních institutů povinnost vydat partikulární příručky ohledně stíhání mravnostních trestných činů kleriků vůči nezletilým osobám a dal k tomu podrobné pokyny. Česká biskupská konference a Konference vyšších řeholních představených v ČR vytvořily na základě toho v roce 2012 společnou směrnici, která se vztahuje jak na kleriky, tak na nevysvěcené církevní služebníky, pokud jde o jednání spáchané v souvislosti s činností církevní instituce.³⁹⁶

Trestné činy proti životu a svobodě člověka

Trestné činy proti životu a svobodě člověka jsou

- vražda,
- jiné útoky na lidský život, nebo na svobodu a tělesnou integritu člověka, tj.
  - únos,
  - násilné zadržování,
  - zmrzačení,
  - způsobení těžkého zranění,
- vyvolání potratu (*prõcõratiõ abortõs, procurement of abortion*).

Do samočinné exkomunikace za spáchání trestného činu vyvolání potratu upadá

- osoba, která provedla úmyslné usmrcení nenarozeného dítěte a
- žena, která o úmyslné usmrcení svého nenarozeného dítěte žádala nebo ho vědomě strpěla.

³⁹⁵ NĚMEC, Damián, *Hmotná kanonickoprávní úprava řešení mravnostních trestných činů katolických duchovních s ohledem na české právo*, in: *Revue církevního práva* č. 57–1/2014, Praha, s. 13.

³⁹⁶ NĚMEC, Damián, *Procesní kanonickoprávní úprava řešení mravnostních trestných činů katolických duchovních s ohledem na české právo*, in: *Revue církevního práva* č. 58–2/2014, Praha, s. 15–17.

2.7.6 Rezerváty Apoštolského stolce

Prominutí trestů za některé obzvlášť závažné trestné činy je vyhrazeno Apoštolskému stolci. Proto se používá též výrazu papežské rezerváty. Jedná se o tyto exkomunikace *lātæ sententiæ*:

- za zneuctění eucharistických způsob (kán. 1367),
- za fyzické násilí vůči papeži (kán. 1370 § 1),
- za pokus o rozhršení spoluvníka hříchu proti šestému přikázání Desatera (kán. 1378 § 1),
- za konsekraci biskupa bez papežského pověření (kán. 1382), trestným je světitel i svěcenec,
- za přímé vyzrazení zpovědního tajemství (kán. 1388 § 1),
- za prozrazení tajemství v souvislosti s volbou papeže (apoštolská konstituce *Ūniversī Dominicī gregis* z roku 1996),
- za trestné činy uvedené v motu proprio *Sacrāmentōrum sānctitātis tūtēla* a na ně navazujícím listu Kongregace pro nauku víry *Dē dēlictīs graviōribus*, obojí z roku 2001, a sice
  - trestné činy proti posvátnému charakteru eucharistické oběti a svátosti,
  - trestné činy proti posvátnému charakteru svátosti smíření,
  - trestné činy proti mravům: trestný čin proti šestému přikázání Desatera s osobou mladší *osmnácti* let, spáchaný klerikem,
- za pokus o svěcení ženy (obecný dekret Kongregace pro nauku víry z 19. prosince 2007).

„Už projednávání těchto trestných činů je věcí Nejvyššího tribunálu Kongregace pro nauku víry (ordinář má jen oznamovací povinnost). Kongregace ovšem může vlastní souzení trestní kauzy přikázat řádnému soudu prvního stupně, přičemž sama zůstává jediným odvolacím orgánem.“³⁹⁷

---

³⁹⁷ HRDINA, Antonín Ignác, *Kanonické právo, Dějiny pramenů, teorie, platné právo*, s. 276.